

KÖNYVISMERTETÉS.

Hellebronth Kálmán: A magyar testőrségek névkönyve 1760—1918.
Budapest, Stádium, N. 8-r. 543 l.

A bécsi magyar testőrség életéről és történetéről még ma sincs teljes és megbízhatóan részletes, összefoglaló munkánk. Aminek több mint két emberöltővel ezelőtt, az akkor fiatal Ballagi Aladár meglepően sok eredménnyel, alapját megvetette, az néhol hiányosnak mutatkozott, néhol hibásnak bizonyult, mikor a hadilevéltár titkos okiratai is megnyitak a kutatás számára; egészében ma is sok ismeretünknek forrása. A Bécsből hazakerült iratok átvizsgálása a részleteket kimélyítette. Hellebronth Kálmán díszes kiállításban megjelent, tekintélyes kötete is csak ebből a szempontból fontos. Új állomása az anyagközlésnek. Korábbi kísérleteknél teljesebben, 1315 gárdistáról számol be s mindegyiknek pályafutását is röviden megrajzolja. Könyvének ez a magja, legjelentősebb része. Ezt az anyagot kiegészíti a vármegyéktől ajánlott, de a testőrséghez fel nem vett, kis híján 1600 nemes nevének közlése, a m. kir. nemesi testőrségnek (1867—1918) és a m. kir. darabont testőrségnek (1904—1918) névkönyve. A felvételeket hely és évszám szerint is közli. Gazdag és, úgy nézem, most már teljes összeállítását adja a testőrség tagjainak.

Az irodalomtörténetet Hellebronth sok fáradsággal és utánjárással összeállított munkája nagyon érdekli. Sajnos, van a könyvnek egy alapvető hibája: tudományos forrásait seholsem mutatja meg. Az *Irodalom* c. rovatban mindössze kilenc, összefoglaló munkát sorol föl; a részletkutatásról azonban egyáltalán nem ad számot. Az ilyen lexikonszerű, forrásmunkának szánt életrajzi gyűjteményben minden egyes testőrnél meg kellett volna mondania, honnan vette a róla szóló adatokat — akár a Hadilevéltár okirataiból, akár nyomt. forrásból dolgozott: adatainak megbízhatóságát igazolnia kellett volna. A testőríróknál a minősítési táblázatoknak (*Conduit-Liste*) egyik-másik adata elkerülte figyelmét. Bessenyei György (akit különben «az új klasszikus irány megalapítójának» mond) szerinte még mindig 1747-ben született. Barcsay Ábrahám reaktiválásáról semmit sem tud. Báróti 1790-ben csak az őrnagyi címet kapta. Bíró László, akit 1765. jan. 12. vettek föl a testőrséghez, testőríró volt s később nagyszabeni rendőrigazgató lett. Czirjék Mihály is katolizált, de utóbb — miként Barcsay is — mindig reformátusnak tekintette magát. A két Farkas Antal adatait szét kell választani: 1774. május 16-án Hügyei Farkas Antalt (*von Hugien*) bocsátják el a gárdától.

A másik Farkasról meg kell mondani, hogy testőríró volt; hasonlóképpen az volt Kerekes Zsigmond¹ és Rhédey Lajos is. Nyilván sajtóhiba, hogy Kisfaludy Sándor, miután hadapród volt, 1793. január 1-én káplár lett. Ez a néhány kis pótlás és helyesbítés bizonyítsa, hogy kritikai apparatus nélkül nem szabad ilyen munkát közreadni.

Szívesen vettük volna, ha a pármái, pozsonyi, prágai testőrkiírást, főképen pedig a milánói különítmény névsorát is megkaptuk volna s — ha még megállapítható — jó volna tudni, mikor és milyen futárszolgálatokra használtak testőröket s névszerint kit. Mindez teljesebbé tenné irodalomtörténeti ismereteinket.

A névjegyzékről még egy mondanivalónk van: ez a magyar szövegben szinte minden testőrírnál a Wien magyartalan, bosszantó használat. Ha már a M. Tud. Akadémia szabályaiból nem tudja, igazán nem érzi a szerző, hogy magyar a magyarnak nem beszélhet (az ősi nyelvkincs tékozlásával is) Wienről? És az övéhez hasonló logikával ki őrzi meg pl. Pozsony és Kolozsvár ősi magyar nevét!

Külön említjük meg, hogy a kötetnek egy fejezete — K. László József tollából — a testőrök életéből közöl mozzanatok. Lászlónak (eredeti forrásokból) van mondanivalója; eleven és színes részletek megbővítik és helyesbítik Ballagi keretét. Ámde ezt a fejezetet is jó lett volna tudományosabb formába önteni. A bécsi testőrpalotáról is szívesen olvastunk volna többet!

GÁLOS REZSŐ.

Bánhegyi Jób: Magyar nőírók. Budapest, 1939. Szt. István-Társulat, 8-r. 289 l.

A nő, kevés kivétellel, hosszú ideig másodlagos tényezőként: mint téma és mint ihletforrás szerepelt a költészetben. Változást csak a XIX. század hozott; kezdetben a biedermeier szaloniasság, majd az elszaporodott újságok és folyóiratok tömegtermelése, végül pedig a nő társadalmi egyenjogúsítása kedvezett a nőírók érvényesülésének. Ma már minden művelt nemzet irodalmában, így a miénkben is szép számmal találkozhatunk a „gyengébb nem“ erős tehetségű képviselőivel. Nyilván ez indította Bánhegyi Jóbot arra, hogy összefoglaló képet adjon a magyarság nőíróiról.

Könyvének első része az eddigi kutatások alapján ismerteti a magyar irodalom régebbi tollforgató asszonyait és leányait, kezdve a kódexmásoló apácáktól egészen Beniczkyné Bajza Lenkéig. A fejlődésnek ezt a szakaszát „műkedvelők kora“ címmel foglalhatnók össze: az alkotások kivétel nélkül egy-egy férfi-író erős egyéniségének visszhangjai. (Balassa—Petróczi Kata Szidónia, Gvadányi—Molnár Borbála, Berzsenyi—Dukai Takács Judit, Petőfi-Szendrey Júlia stb.).

A mult áttekintése után következik a mű gerince: Tormay Cecil, Erdős Renée, Kaffka Margit, Szederkényi Anna, Berde Mária, Szentmihályiné Szabó Mária, Gulácsy Irén művészi egyéniségének és munkásságának méltó

¹ Érdekes, hogy Kerekes Zsigmond is, mint a kuruc ballada Kerekes Izsákja, mohai születés (Alsófehér vm.). A ballada hősének nevét és származását az övé mintegy hitelesíti.

tatása. Bánhegyi itt már nem elégszik meg a másodkézből kapott megállapításokkal, hanem önálló kutatásainak és vizsgálatainak eredményeit foglalja össze egy-egy írói arcképpé. A legsikerültebb közöttük Kaiffa Margit: pontos, igaz és meggyőző, az irodalomtörténet teljes egészében magáévá teheti. Helyesen látja Bánhegyi Tormay Cecil jelentőségét is — épen azért meghökkenő, hogy mennyivel színtelenebben és rövidebben ismerteti, mint a „legerotikusabb magyar írónő” jelzőjével méltán elmarasztalt Erdős Renée-t. Legrészletesebben Gulácsy Irénnel foglalkozik, őt tartja a legnagyobbra. Szépen elemezi regényeit, de egyik-másik megállapítása ellentmondásra készítet. Azt még elfogadjuk, hogy Gulácsy vilásképe a „katolikus lelkeségnek művészi vetülete,” (ámbar a *Pax vobis*ban, meg Gulácsy társadalmi regényeiben ennek kevés nyoma található), de az már romantikus túlzás, hogy a *Fekete völgyek*ek Jósika, Eötvös, Kemény, Jókai, Herczeg és Gárdonyi műveinek jelességeit egyesíti magában. Bánhegyi figyelmen kívül hagyta azt a nagy különbséget, amely Tormay Cecil és Gulácsy Irén történeti forráskritikája közt van. Erre már többen rámutattak — persze nem Bujdos Balázs, akire Bánhegyi bibliográfiájában hivatkozik (V. ö. IK. 1934. 207. l.), hanem pl. Bisztray Gyula, akinek megállapításait (M. Szemle XV.) érthetetlen módon mellőzte. Szederkényi Anna, Berde Mária és Szentmihályiné Szabó Mária értékelésével már inkább egyetértünk.

Bánhegyi munkájának utolsó része a kisebb jelentőségű modern magyar nőírók népes csoportját ismerteti egészen rövid, lexikális felsorolásban. Ez a hármas, történeti-esztétikai-könyvészeti tagozódás nem válik a dolgozat előnyére, mert lemond a fejlődés formáló erőinek egységes rajzáról, helyette megelégszik a végső eredmények szervesen egymásmellé sorakoztatásával. Szerzőnk ezúttal etikai-esztétikai szemzőgből tájékoztatott választott tárgyáról, velejében tehát csak irodalomismertetést adott — a helyes történeti értékeléssel sajnos adós maradt.

SOLT ANDOR.

Mitrovics emlékkönyv. Szerkesztették: Baránszky-Jób László, Boda István, Faragó Tibor, Vajthó László és Zombor Zoltán. 1939. Debrecen, Magyar Nemzeti Könyv- és Lapkiadóvállalat r.-t. XI. 686 l., 1. melléklet. N. 8-r.

A Figyelő 1889-i évfolyamában jelent meg Mitrovics Gyula első tudományos cikke. Ezt a félszázados fordulót kívánták tanítványai és tisztelői ezzel az emlékkönyvvel megülni. A vaskos kötetben többféle tárgykörbe vágó cikket is olvashatunk — érthető, mert Mitrovics Gyula munkásságát a sokoldalúság jellemzi: eredményekben gazdag pályáján egyforma érdeklődéssel foglalkozott az irodalomtörténet, a neveléstudomány, az esztétika, a lélektan, a bölcsélet és a kultúrpolitika kérdéseivel.

Minket elsősorban a kötet irodalomtörténeti dolgozatai érdekelnek. Gulyás József *Zempléni Árpád ismeretlen fordításai*ból mutat be néhány darabot. Jóval érdekesebb Kozocsa Sándor közleménye: *Vachott Cornélia emléke*. Vahot Imre és Vachott Sándor nővére, majd Erdélyi János felesége egyike volt «honunk szebbelkü asszonyainak.» A reformkor Pestjének irodalmi és társas életében, amint azt Kozocsa meggyőzően bizonyítja, jelentős szerepet vitt. A Magyar Nemzeti Múzeumban őrzött emlékalbuma több

filológiai természetű felvilágosítással szolgál, (nevezetesen Vörösmarty és Petőfi egy-egy versének keletkezésére vonatkozólag), azonkívül egy-egy, ezúttal először közölt költeményt tartalmaz Egressy Gábortól, Erdélyi Jánostól, Gaál Józseftől, Kuthy Lajostól, Nagy Ignácól, Megyeri Károlytól, Vahot Imrétől, valamint irodalmunknak egy eddig kevésbé méltatott, de érzésem szerint Kozocsától túlbecsült «torzójától:» Eördögh Istvántól.

Vajthó László *Reviczky a humorról* c. értekezésében új szempontból világítja meg a költő egyéniségét. Reviczky kora ifjúságától kezdve foglalkozott széptani kérdésekkel, de úgy, hogy az esztétikai fogalmak végül is lírai hangulatképekké oldódtak fel. Vajthó finoman elemzi ezt a folyamatot és jól láttatja Reviczky költeményeinek meg néhány elbeszélésének sajátos értelmi-érzelmi ihletforrását.

Tudjuk, hogy Bessenyei és Kazinczy korában milyen nagy jelentőségűk volt a szépirodalmi fordításoknak. Hasznos munkát végzett tehát Zsigmond Ferenc, amikor rávilágított ezeknek a törekvéseknek tudatos irodalompolitikai hátterére. (*A műfordítás elvi kérdései megújhodáskori irodalmunkban.*) Van-e haszna a fordításnak? Melyik európai nyelvet fordítsuk? Mi az átültetés hűségének mértéke? Folyó vagy kötött beszéd? «Szük»-e a magyar nyelv? — ilyen és ezekhez hasonló kérdések körül forgott a vita, ezek jegyében folyt a gyakorlat. A vállalkozások eredménye különbözőképen ütött ki, de a fordítók működésének rugója és végső célja egy volt: a magyar nyelv fanatikus szeretete, felemeltetésének forró vágya.

Az emlékkönyv gazdag tartalmából irodalomtörténeti vonatkozásánál fogva még két dolgozat érdemel figyelmet. *Bessenyei és a tragikus gondolat* címmel Dénes Tibor filozófiai szempontból vizsgálja irodalmunk megújítójának küzdelmes lelki fejlődését, Makkai Sándor pedig *A történeti regény mérlege* c. dolgozatában a költő-tudós pátoszával fejtegeti ennek a népszerű, de kényes műfajnak sajátosságait. Mindkét tanulmányban sok olyan szempont villan meg, amely a műalkotás történeti értelmezésénél is hasznos útbaigazítást ad az irodalmi múlt kutatójának.

SOLT ANDOR.

Magyar könyvészet 1911—1920. I. kötet. A—K. Sajtó alá rendezte: *Kozocsa Sándor.* Kiadja a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatásával a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Orsz. Egyesülete. Budapest, 1939. 4-r. VIII. 538 l.

A nemzeti bibliográfia Sándor István *Magyar Könyvesházának* (1803) eszméltető kezdetein túlhaladva Szabó Károly *Régi magyar könyvtárával* (ennek kiegészítése is kiadásra vár!) és Petrik Géza *Magyar bibliographiájával*, majd *Magyar Könyvészetével* és az előttünk fekvő hatalmas kötettel a teljes megoldás felé halad.

Hosszú évek teltek el azóta, hogy Petrik bibliográfiájának utolsó kötete megjelent. Az 1910. év a Petrik-féle bibliográfiákban feldolgozott évtizedek utolsó határköve volt. A különféle tudományágak kutatóinak munkáját nagy mértékben megnehezítette, hogy a magyar szellemi élet három mozgalmas évtizedének összefoglaló könyvésze hiányzott. Talán akadtak kishitűek is, akik azt hitték, hogy Petrik halálával műve is végleg megszakad.

Most, mikor előttünk van az 1911—1920. évek *Magyar könyvészetének* I. kötete, úgy érezzük, érdemes volt várni. Már a sajtó alá rendező Kozocsa Sándor neve jogos bizalmat kelt. Minden szakember, de a nagyközönségből is sokan ismerik folyóiratunkban 1928 óta megjelenő magyar irodalmi és irodalomtörténeti évi bibliográfiáját. Olvasóink pedig valószínűleg arról is tudnak, hogy ő a szerzője az egyetlen magyar nyelvű összefoglaló könyvészeti szakmunkának.

Amint látjuk, Kozocsa már jelentős bibliográfiai tapasztalatokkal rendelkezett, mikor Petrik művének folytatásához fogott. Általános nemzeti könyvészet szerkesztése természetesen új és nehéz feladatok elé állítja a bibliográfust. Itt már el kell hagynia saját jólismert szaktanulmányait. Könyvészetébe minden elképzelhető tárggyal foglalkozó művet fel kell vennie. A nehézség azután ott van, hogy általános bibliográfia — a dolog természetéből kifolyólag — elsősorban katalóguscédulákon alapszik. Másképpen ez csak akkor lehetne, ha a könyvészet szerkesztőjének munkatársak légiói állnának rendelkezésére. Ilyesmíró azonban a magyar tudomány nem is álmodhatik. Minthogy pedig a katalóguscédulákat is emberek csinálják, kisebb nagyobb hibák (főleg a régiekben) bizony előfordulnak. Itt mutathatja aztán meg a bibliográfus, hogy mit tud. Meg kell állapítania, mikor van szükség megfellebbezhetetlen döntőbíróra: magára a szóbanforgó könyvre. Ehhez már a tudomány minden ágára kiterjedő szakértelem, sőt nagy nyelvismeret is szükséges, hiszen Magyarország területén a világháború előtt és alatt nagyszámú nem magyar, mégpedig főleg kisebbségi nyelvű könyv jelent meg.

Ha a *Könyvészet* előttünk levő kötetének teljességét és pontosságát megfigyeljük, el kell ismernünk, hogy Kozocsa említett feladatának igen jól megfelelt. Másik értékes tulajdonsága Kozocsa *Könyvészetének* a könnyű áttekinthetőség. A *Magyar könyvészet* összeállítása természetesen elsősorban az Országos Széchényi Könyvtár anyagán alapul. Petrik érdemes művében talán túlságosan ragaszkodott a könyvtár akkori címfelvételi szabályaihoz. Ezek szerint p. o. sorozatos műveket a sorozatcím első főneve alá vették fel. Ez természetesen külföldi példák másolása volt. Nem gondoltak ugyanis arra, hogy ami az idegen nyelv szellemének esetleg megfelel, az a magyar nyelvben teljesen értelmetlen és felesleges. Kozocsa viszont csaknem mindig ragaszkodik a sorozati és egyéb címek szoros betürendjéhez. Jól tudja azonban, hogy túlságba vinni még a következetességet sem szabad. Ezért tehát eltér a kezdőszó alatt való felvételtől akkor, ha a cím Magyar királyi vagy ehhez hasonló szavakkal kezdődik. Ezeket ugyanis nem érezzük szorosan a címhez tartozóknak vagy legalább is nem különösen jellemzőknek. E mellett olyan nagyszámú intézmény neve kezdődik ilyenféle szavakkal, hogy az ilyen módon, jelen esetben tehát az M-nél való címfelvétel az áttekinthetőség rovására menne.

Ebben a bibliográfiában tehát mindenki másodpercek alatt megtalálhatja, amit keres. Ugy véljük, hogy bibliográfiáról ennél nagyobb dicséretet nem mondhatunk. Reméljük, hogy ezt az I. kötetet mielőbb a befejező kötet is nyomon fogja követni.

SZABÓ DÁVID.

Dalmady Győző költői és prózai munkái. 1856—1914. V. kötet. Prózai rész. Budapest, Gyöngyösi István Társaság, 1939. N. 8-r. 216 l.

A Gyöngyösi István Társasága Dalmady Győző születésének százéves fordulóján, 1936-ban, a költő emlékezetére összegyűjtött munkáit kiadta négy kötetben. A kiadatlanul maradt ötödik és befejező kötete most jelent meg. Ezúttal a költő, a kritikus és essay-író megint más oldalról mutatkozik be, mégpedig mint jogász és szakíró, s ez az, ami különös jelentőséget és értéket ad e könyvnek.

Dalmady Győző e kötet számára még maga gyűjtötte össze a politikai napilapokban és jogi szaklapokban 1869-től 1900-ig megjelent prózai dolgozatait, közigazgatási, gyámhatósági és jogi kérdésekről kifejtett és megokolt véleményeit. Birál, vitatkozik, konkrét javaslatokat tesz, folyamatos könnyed előadásban, az érdeklődést állandóan fenntartva. "Megvalljuk, hogy ez az anyag idők múltán aktualitását jórészt elvesztette, de éles logikájú elvi fejtegetéseivel ma is értékes, s különösen a vármegyei szervezet fejlődéséhez forrásmunkául szolgálhat.

Kiegészítik a kötetet még színes korfestő képek, balatoni úti rajzok 1856-ból, amelyek eddig nyomtatásban nem jelentek meg, és hirlapi levelek az 1860—1877. közti időből, tárcák, beszámolók a költő különféle útjairól, hangulatos benyomásairól.

A kötetet irodalmi repertórium zárja be, a negyedik kötet végén közölt, s 1936-ban lezárt irodalom további folytatása és kiegészítése.

A *Szépirodalmi élet* című dolgozatában egy helyen azt írta a költő, hogy több költeményt nem ír már, ami van, összeszedi és rendezi, hogy családja készen találja, ha egyszer valamikor kiadásukra kerülhet sor, — tovább pedig így ír: «Az élet sokszor segítségére siet az írónak és igazolja. A könyveknek is megvan a maguk végzete. A véletlen meg a körülmények alakulása kormányozza sorsukat és egyszer csak beáll a — jó fordulat. Megtörténhetik ez az én gyűjteménnyemmel is.» Ime, meg is történt!

Egyik kritikusunk így fejezte ki elismerését az első négy kötet megjelenése alkalmával: «A költők közül csak a legnagyobbak tudnak dacolni az idővel, az idő pusztító munkájával, — s ime Dalmady Győző művei új életre kapnak, megjelennek újra és olyan formában, amint 1914-ben írójuk maga elrendezte egy elkövetkezendő kiadás számára.»¹ SZABÓ DÁVID.

Várkonyi Nándor: Petőfi arca. Pécs, Janus Pannonius-Társaság 1940. K. 8-r. 27 l.

Tartalmas kis dolgozat. Petőfi ránk maradt egykorú képeiből, az irodalmi adatok kritikai összevetésével is, azt igyekszik megállapítani, hogy melyik a költőnek hiteles, leghívebb képe. Barabásnak mindhárom festménye eszményített kép, Orlai-Petrics két festménye pedig merően eltér tőlük — ezt az eltérést Várkonyi a festők egyéniségével, idealista, illetőleg realiztikus fölfogásával magyarázza. Több nyilatkozat szól róla, hogy a költőről

¹ Uj Idők. 1937. július 18. *Dalmady Győző, a költő és az ember*, Császár Elemértől.

— szerzőnk megokolt nézete szerint 1847-ben — készült egyetlen ismert daguerrotypia nemcsak természetszerűen hű, hanem megdöbbentően találó is volt. Ez a Daguerre-kép elveszett. Jankó János ceruzarajzát azért tekintették Petőfi egyetlen hiteles képének, mert erről készült. Várkonyi most arra figyelmeztet, hogy a Szana-féle Koszorú 1879-iki évfolyamához mellékelt Petőfi-kép az eredeti daguerrotypianak «kétségtelenül egyenlőértékű fényképmásolata», a lemezzel készült műtermi levonat, amelyet az akkor még megvolt eredetiről Klósz György fényképezett le. Ennek hitelességét tehát elfogadhatjuk. Persze jobb volna, ha megvolna maga a daguerrotypia, vagy az a másik, csoportkép, amelyről csak Jókai tud.

KELEMEN GÉZA.

Doktori értekezések 1938–39-ben.

4. *Péntek Ilona. Verses epikai költészetünk a XX. században.* Debrecen, a szerző kiadása, 1938. 8-r. 83 l.

Az olvasó bizonyos érdeklődéssel veszi kézbe Péntek dolgozatát: érdekes tárgyhoz nyúl, a XX. század hanyatló epikai költészetének életútját akarja megírni. Joggal reméljük, hogy a szerző dolgozata során foglalkozik évtizedünk verses epikájának válságával, s talán arra is választ keres, mi az oka az epikus költészet hanyatlásának. Kétfelnyű bevezetésében Péntek erre kísérletet is tesz, mikor azt állítja, hogy az epikus költemények „tudvalevőleg nagy nemzeti csapás, megrázkódtatás után korszerűek”, de evvel nem magyarázza meg sem a *Zrinyiásznak*, sem a *Zalán futásának*, de még a *Toldi trilógiának* keletkezését sem. Arra sem kapunk választ, hogy a trianoni tragédia, amelynél katasztrófálisabb csapás a történelem folyamán nemzetünket nem érte, miért nem ihlette költőinket nagyobb szabású epikus alkotásra. Sőt később azt mondja Péntek, hogy a „gyászos trianoni béke dermesztő hatása alatt egyedül a hazafias buzdító líra volt korszerű”. A hanyatlás magyarázata szerintünk helyesen az, hogy a mai kor ideges, történelmi események által meghajszolt embere, bár hajlamánál fogva leginkább az epikát kedveli, mégsem bírja el a kötött forma bilincseit. Maga a dolgozat két részre esik: az elsőben a verses epikai költészetet 1900-tól a világháború kitöréséig, a másodikban a világháborútól napjainkig tárgyalja. Az egyes korok előtt nélkülözünk egy-egy rövid áttekintést, amelyben a szerző beleágyazná az epikát kora irodalmi életébe. A fejtegetések során Péntek oly mereven ragaszkodik az említett felosztáshoz, hogy pl. Bárd és Kozma költészetét két részre szakítja: kisebbik felüket tárgyalja az első részben, epikus munkásságuk zömét pedig a háború utáni verses epika keretében méltatja. Fájjaljuk, hogy a szerzőnek igen kevés az arányérzéke: némely költőről, mint pl. Oláhról, vagy Kerecseny Jánosról lapokon keresztül értekezik, ugyanakkor Bárdot, az utolsó évtized szinte egyetlen vérbeli epikusát, mindössze egy lapon méltatja. Az egyes költők tárgyalása során rendkívül gyengén hallatszik a szerző hangja, legtöbbször megelégszik tartalomelmondással vagy ujságkritikák felsorolásával, de sokszor még ezekre is elfeledkezik hivatkozni amúgyis megbízhatatlan jegyzeteiben (l. 52., 68. l.) Péntek elméleti tájékozottsága is igen alacsony színvonalat árul el, mikor azt

állítja, hogy Torkos: *Hatvani* c. műve „humoros eposznak nem illik be (így!), mivel hőse jelleme nem nevetséges”. (45 l.) A rozsdásan csikorgó nyelven megírt dolgozat — pl. „egységtelen szervezetről” beszél (12. l.) — olyan pongyola tipográfiai köntösben jelenik meg, amiért már Gutenberg sem vállalt volna felelősséget.

BERCZIK ÁRPÁD.

5. *Baráth Ferenc: Kosztolányi Dezső*. H. n., a szerző kiadása, 1938. 8-r. 130 l.

Kosztolányinak, «a magyar irodalom egyik legkiválóbb, az új magyar irodalom legjelesebb» stílművészenek halála feletti fájdalom még érezhetően marcangolta a szerző lelkét, mikor dolgozata megírásához fogott. Megérezzük ezt sokszor a lírai betoldásokból, melyek különösen a munka elején kizökkentik az olvasót a szigorúan tudományos hangulatból. És mégsem válik Baráth sem elfogulttá, sem egyoldalúvá. Dolgozata teljes és áttekinthető képét adja a nagy költőnek és mélyenszántó fejtegetései nyomán életrekelnek mégegyszer a művész alkotó erejének teremtető erői. Az értekezés első felében Kosztolányi életéből közöl Baráth annyit, amennyit szükséges tudnunk, hogy megértsük az emberből a költőt. Ebben a fejezetben legfeljebb azt kifogásolhatjuk, hogy a szerző túlsokat szeretne megmagyarázni Kosztolányi írói és emberi jelleméből az ősök adottságai alapján, de a konkrétum végül is nagyon sovány: az öröklött hajlamok alapján csupán helyét tudja megjelölni az intelligens magyar középosztályban. Lírája boncolgatása közben némileg kicsúszik kezéből a tárgy: azáltal, hogy verses kötetét időrendi sorrendben taglalja és méltatja, munkája kissé széteső és mi nem tudjuk nyomon követni Kosztolányinak, a lírikusnak költői fejlődését a századeleji szec-sszionizmuson és expresszionizmuson keresztül a legtisztább impresszionizmusig. Jó szemmel mutat rá ebben a fejezetben Baráth a minden költőben, de Kosztolányiban különösen uralkodó szerepjátszási hajlamra és költői habitusának rajzolása közben néhány találó vonással választja el benne az élménykutatást a lángésznek kijáró póztól. Versművészetének boncolgatása kapcsán kifejti, hogy Kosztolányi sokkal differenciálhatatlanabb volt, mintsem be lehetne őt skatulyázni valamelyik költői irányba. Sőt arról is meggyőző a szerző, hogy Adyval való viszonya is kétoldalú volt, nemcsak Kosztolányi állt Ady hatása alatt, hanem ez utóbbi is vett tőle költői indítékot, sőt formát is. Kár, hogy Baráthnak nincs ereje részletesen kifejteni és rendszerezni Kosztolányi rímművészetét, csak arra mutat rá, hogy öntudatos, sőt tudományosan megalapozott stílművész. A dolgozat befejezésében értékes méltatást olvasunk Kosztolányi versfordításairól, sajnáljuk, hogy regényfordításait — ezek Kosztolányi prózai stílművészetét új, reprodukív oldaláról világítanak meg — mindössze 12 semmitmondó sorban intézi el. Általában, amilyen erős Baráth a részletekben, olyan gyöngye a rendszerezésben, s mi hiába várjuk a becsülettel elvégzett analízis után a magasabb szempontból megvilágító szintézist. Végül arra hívjuk fel Baráth figyelmét, hogy nyelvtisztaság terén is kövesse mesterét, akkor nem fordul elő két sorban négy-öt idegen szó (77. l.).

BERCZIK ÁRPÁD.

6. *Pados Pál: Komáromi János.* Budapest, a szerző kiadása, 1938. 8-r. 27 l.

Komáromi nem annyira ötletességével, messze szétágazó meséjével, élethű alakok teremtésével, mint inkább kedves, behézelgő mesemondásával szerettette meg magát az olvasók bizonyos rétegével. Pados vékonypénczű dolgozata ügyesen ki is domborítja Komárominak ezt az erényét, s nem veszi észre, hogy — talán rokonlelkek lévén — ugyanabba a hibába esik, mint az író: a könnyed, riportszerűen eleven hang mögött elsikkad a komoly mondanivaló. Kár, hogy ilyen rövid dolgozatnál — mindössze 22 lap foglal-kozik Komáromival — az íróról csak 10 lapot olvashatunk s a többi 12 lapon az író életéről számol be Pados. Természetesen ilyen terjedelmen csak felületes és hézagos méltatást kapunk, s semmit sem olvasunk — hogy csak a fontosabbakat említsük — Komáromi *Csanak András Bécsben, Szegény legények, Régi legények, Az elvált feleség, Tülinkó, Csatangolás mindenfelé, Nyolcadik osztály* c. műveiről. De amit olvasunk, az sem mindég helytálló. Pados bevezetésében azt ígéri, hogy «tárgyilagosan és elfogulatlanul» szól majd Komáromiról, de dolgozata írása közben annyira megszerethette különben valóban rokonszenves tárgyát, hogy értekezése vége felé mindent elnéz, mindent megbocsát neki. Azt az állítását azonban, hogy Komáromi «naturalista túlzásai elárulják az élet sötétebb oldalainak meglátását is», nem fogadhatjuk el. Az a felfogásunk, hogy Komáromi naturalista ízü leírásaiban csupán eredetieskedni akart, hiszen ezeket a sorokat is át meg átszövik a humor szálai, ami a naturalizmus lényegével összeegyeztethetetlen. Ezeket a nem lényegbevágó hibákat leszámítva, Pados dolgozata kellemes és tanulságos — bár csak rövid ideig ható — olvasmány.

BERCZIK ÁRPÁD.